

Вольвач, Павло. Спогад про Василя Портяка [Текст] : [українського прозаїка і кінодраматурга] // Українська літературна газета. – 2023. – Верес. (№ 9). – С. 20-21 : фото. – Закінч. Початок : серп. (№ 8) – 2023.

<https://litgazeta.com.ua/articles/pavlo-volvach-spohad-pro-vasyliia-portiaka>
-2/

Спогад про Василя Портяка Дмитро подався у гори ще за перших совітів (за що й піддалася репресіям родина), коли ще не існувало ні УПА, ні інших українських мілітарних формацій. Чистий опришок, який потім зі своєю ватагою підпорядкувався упівським структурам. Сотенний. Надрайоновий провідник ОУН Косівщини. Ось він, на фото, в однострої і з біноклем на грудях, гілка ялини протиснулася в кадр. По збитій набакир дивній пілотці, подібній на убір іспанських республіканців, я, побачивши фото, зрозумів, що це той самий вилицюватий харизмат що й на листівці, яку бо'зна коли приніс додому з якогось мітингу. «Сповни завіти славних пращурів!» – закликала листівочне гасло. Харизмат у пілотці, схожий на андалусійського мілісіано, темнів западинами щік, шиєю розпираючи комір вишиванки, що біліла з-під однострою. Я віддав листівку Портякові, він такої не бачив і дивувався втішно, переминаючи її в пальцях. До речі, щось невловне від тих стрієвих вилиць, а ще від пильного погляду було і в Портяка. Ледь-ледь, а таки проглядало. Як і батьківський обрис губ, коли вони стискаються в ризку, аж підтягуючи вперте підборіддя. Таким сидить «Сибіряк» разом із братом «Хмарою» на хвойному тлі, ручний кулемет «дігтяр» поблискує диском з трави, таким вдивляється з-під мазепинки, затиснений в

однострій і ремені портупеї. Та багато фотографій з братами. Як ні з ким із усієї повстанської армії. «Хмара» любив фотографуватися, а з появою німецького фотоапарата, здобутого ним у бою, цей процес перетворився в літописання.

На всіх фотографіях «Хмару» легко вирізнити за могутньою поставою, а якщо об'єктив наближає зображення, темніють глибоко посаджені очі.

— Казали, що коли Хмара дивився — мурахи в людей йшли по шкірі, — розповідала мені Портякова племінниця Марія.

— Чому? Бо такий по́зір мав. Дуже вольовий був чоловік. А брат уже — ні.

Як впливало з оповідей, менший Білінчук («Сибіряк»), був сентиментальнішим, «мне́кшим». Своїй коханій Анні, майбутній Портяковій матері, він з лісу передавав записки, п і с ь м а, над якими Анна плакала, читаючи й перечитуючи.

— У нас в горах хлопці так не висловлюються. Тут люди більш мурові, без сантиментів, — провадила пані Марія. — А цей був ніжним.

Услід за пані Марією вільно припустити, що дар до слова Портяку перейшов саме від батька, як потяг до

книжки (ще Портяків дід, старий Білінчук, приятелював з Онуфрієм Манчуком, гуцульським письменником, котрого потім змолів молох радянщини, як, зрештою, й діда-Білінчука). Зростало собі хлоп'я, ніколи того дедю не бачивши, навіть «тріньки-тріньки», як, до прикладу, в тютюнниківському варіанті, навіть розмов, крім притишених натяків, не чувши, ходило й дивилося на світ, видивляючись рідні відгоміння, а ще внизавши в груди, чи в кров, чи де вона там розташовується, частину батькової душі. Мати, до речі, знала безліч Шевченкових віршів і наспівувала малому «Катерину», від початку до кінця. «Гени – то не ломиться» – підсумуємо Маріїними словами. Портякову думку щодо цього я не питав, а він не розводився, самозаглиблений черокі. Посміхався, темніючи зморшками, врізаними в обличчя, як солярні знаки в гуцульський сволок. От про фізичну батькову міць розповідав охоче. А вона, з усього виходить, була винятковою. Ручному кулемету Дегтярьова «Сибіряк» міг дати раду однією рукою, стріляючи, ніби з пістолета. Навіть в енкаведистських оперативних документах значився під псевдо «Атлет».

Окрім світлин із ведмедем, у мережі гуляє фото, де повстанці заготовляють деревину на укріплення бункеру. Молодший Білінчук несе соснову колоду. Колода непідйомна, а «Сибіряк» несе її, ніби заввиграшки, шапка набакир. Можна вірити, можна сумніватися, але комп'ютерної графіки і понять «монтаж», а тим більше, «фейк», у ті часи і в тих місцях

не існувало.

На моє подивування, звідки ж, мовляв, така потуга, Портяк пояснював, додаючи подиву додаткового градусу.

– Це від матері Явдохи, моєї баби. Вона косила з мужиками нарівні й часто виходила на першу ручку. А ще боролася й вергла на землю не одного силача...

Знімки знімками, але зустрічав Портяк і людей, що бачили батька «в ділі». Один чоловік розповідав, як до нього в полонину прийшли упівці за підготовленим провіантом – бринза в бербеничках, масло, солонина, ще щось.

– Він усе ув'язав у таку ряднину. Питає в них: «Хлопці, а коня ви де лишили?» «А ми без коня. Ось, він понесе». Каже: я очі витріщив, стою дивлюсь, – Портяк витримував павзу, пускав дими.

– А «Сибіряк» перекидає те все за спину й через плече, рівномірно. Бере в одну руку кулемет-«дігтяр», в іншу диски до нього, й уперед. Пішов, аж в землю вгрузає...

Вся ця епіка просилася до письма. До втілення на екрані теж, але там шлях довший. Я не раз заводив мову про те, чому Портякові не приступитися до чогось великоформатного в прозі, взявши за основу історію

власної родини. Весь повстанський рух відбивався в ній, аж клекотіло. Когось саджали ще до війни, когось під час і після, як не «совіти», то німці, то знов совіти, мордували на допитах, вивозили в сибіри, розстрілювали, вбивали в бою і в засідках. Портяк відповідав ухильно, ніби нічого не сказавши, вмів він і так. Принаймні тема «Сибіряка» й «Хмари» зринала постійно, розцвічуючи розмови, то й добре.

— А діти в Хмари були? — питаю, бува.

— Ні, він був не одружений, — пояснює Портяк. Скажімо, ставши біля потічка освіжитися, по дорозі на Путилу, ми їздили туди на Шевченківські свята. Або в Києві чи де інде. В кафе біля ворохтянської автостанції, о.

— Хоча мав любаску в Косові. Його німці шукають, винагороду дають, листівки розклеєні, а він до неї приїхав. Серед білого дня, на коні! Там цілий шарварок здійснювався, буча. А Хмари вже й слід вичах. Бог гүцула любить.

Портяк посміхався — стримано, як завжди, і розповідав так само. Але захват просочувався навіть крізь стриманість. Він ніби особисто знав тих людей, був з ними чи тримав їх у собі, і то не тільки кривну рідню.

— Отой, на фото з румунського рейду, другий од ліва, у картузі — то Кічера, кулеметник. Земляк з Кривополя.

Спокійний, добрий чоловік, а надивившись на художества москалів, казав так: «Якщо їх убивати – гріх, то що ж тоді не гріх?!» Загинув у п'ятдесят другому...

Такою причетністю Портяк нагадував мені іншого нащадка, Махнового внучатого племінника Віктора Яланського. Той жив «хлопцями», вони для нього були ближчими, ніж сусіди по вулиці, а вже що цікавішими, то поза сумнівом. Коли ми приїздили до нього в Гуляй-Поле з Холодним, Яланський розповідав про махновців, як про родичів або кращих друзів. «Гриша, Вася, – казав, промінячись. – Саша Лепетченко, оно-но, з шаблею!» Тільки на відміну від Портяка, махновський родич звучав багатослівно і від емоцій аж підстрибував, трохи на п'яті не обкручувався. Ну, інші широти, інший менталітет. Люде різні.

Хмару на Косівщині німці, врешті-решті, арештували. Коли везли на слідство у Жаб'є (іноді, в доброму гуморі, Портяк вимовляв «Жєб'є» чи «Жіб'є», щось середнє), хлопці з боївки на перевалі Буковець обстріляли машину. Деякі епізоди портяківських оповідей в моїй уяві часто переформатовувались в кіношні кадри, але цей – особливо. Гори в смерекових зазубринах (має ж там бути ліс?), серпантин дороги. По ній суне вантажівка в супроводі мотоциклістів. Уявіть понад двометрового красеня-здорованя, що ударом плеча збиває одного з конвоїрів і, зі зв'язаними руками стрибає з машини і котиться вниз. Під тріскотню

пострілів і зойки конвоїрів. Це ще крутіше, ніж історія в Ільцях, де «Хмарі» забаглося переночувати в батьківській хаті, що при німцях стояла пустою і в якій «Хмару» за чиїмсь доносом оточив німецький патруль, але він, вихопивши з-під подушки пістолет, вистрілив на звук, застрелив коменданта, поляка Пірожека, і канув у ніч.

Ой, стріляли два шандарі

З револьвера в мене.

Я си сховав за явірє,

За листя зелене... —

якось був промугикав Портяк, а мені звідтоді під цей рефрен завжди розгортається стрічка, кадр за кадром. Втім, з кіном є питання. Там виберуть правильні ракурси, виставлять світло і, якщо треба, підберуть музичний супровід для більшої пронизливості. Але справжність ризику, життя й смерті, й самого кисню доби відтворенню не підлягає. Зась. Та й де взяти другого «Хмару»? Чи когось з людей того часу. Все одно то будуть очі, котрі бачили інтернет, як говорив один знайомий літератор і телефонний мудрець. А лицедій-актор, здавши однострій в реквізитну, буде з нічного клубу постити селфі в інстаграм.

Першим із братів Білінчуків загинув молодший, «Сибіряк», Портяків батько. До речі, тим же травнем 1952-го впав і Портяків вуйко з матеріної сторони – Василь «Кучер» Хімчак, гнучкий буйночубий блондин, якому теж не добігло й до тридцяти. Обох їх, і батька, й вуйка зрадила одна й та ж людина. Власне, була тортурами примушена до зради, як довідався Портяк з есбеушних архівів. Зібрав він по крихтах і деталі батькової загибелі.

Портякова версія відрізняється від деяких мас-медійних. «Сибіряк» мав домовленість про зустріч з одним «есбістом». Він не знав, що той уже був на службі в НКВД. Есбіста-упівця захопили, підсипавши в їжу снодійне, й він на допитах вказав місця зустрічей та умовні сигнали. Розповів і про домовлену зустріч із «Сибіряком». Екс-есбісту дали автомат і приставили групу перевдягнутих в упівські однострої енкаведистів, мовляв, охорона. Вони знали, з ким мають справу в «Сибіряковій» особі, тому додатково зробили засідку, посадивши кулеметника в чагарнику. «Сибіряк» на зустріч прийшов зі ще одним стрільцем, «Байраком». Побачивши здаля невідомих в охороні есбіста, запідозрив неладне і наказав побратиму лишатись на місці, поближче до лісу. А сам, взявши наготові «дігтяря», рушив полем назустріч спецгрупі. На півдорозі його скошив кулеметний вогонь – чекісти вирішили не випробовувати долю і не затіватися зі спробами взяти «Сибіряка»-«Атлета» живцем.

«Байрака», що кинувся тікати, теж застрелили.

Того самого року, за схожою схемою взяли «Хмару» – в районі гори Карматури була зустріч із буцім-то референтом СБ, давно завербованим, під час якої енкаведисти перестріляли «Хмарину» охорону.

Старшого Білінчука привезли до Києва, де тримали у внутрішній тюрмі МГБ на Володимирській. Наступного року військовий трибунал із Москви засудив його до розстрілу. Стратили «Хмару» в Лук'янівській тюрмі. Було йому 34 роки. «Був такий легінь»...

– Могила хоч є?

– Г-мм... Під київським асфальтом, розумієш.

Такий фінал цієї карпатської драми. Точніше, двох її героїв. Чи не найбільших харизматів усього повстанського руху. Принаймні з тих, хто не канув безслідно у невідь. Так сталося, що чин братів Білінчуків продовжився, явлений у синовому й племінниковому слові. Слово вийшло за краї фотографій і біографій, висвітлюючи спалахами ретроспективний морок і продовжуючись у перспективі. Тут чекістські комбінації і оперативні ігри виявилися безсилими. Хтось мав розповісти про те, що було. Звершення невідомої волі зійшлося на Портякові. Дух дише, де хоче, як написано, але й гени не ломляться, як уже говорилося. Жаль, що Портяк не написав свій *magnum opus*, яким якраз могла

бути родинна гуцульська сага. Чому не написав, як і те, чому написав так мало – тепер уже не важить, та й одвіту не буде. Хоч можна припускати. Що й робиться. Як на мене, іноді аж занадто велемудро, підпираючи власний туман милицями цитат від різномасних філософів, а то й раптом термосячи навіть самого Христа, з потребою й без.

Написав, скільки написалося. Така природа таланту. Такий «завód». Перевідчута і пересотворена дійсність стискалася в слові так концентровано, що в більших форматах на подібну густину просто не вистачало снаги. Самої потреби навіть могло не бути. «У моїх «творчих планах» ще є одне-друге речення...» – так, цитую з інтерв'ю, Портяку відчувалося ще в першій половині двотисячних, і нічого тут не переінакшити. Недоказаність лишилася тайною, а вона і є основою мистецтва, за Бунюелем. Думка про те, що тема роду занадто боліла Портякові, теж має місце й підстави. Напевно. І боліла, й пекла. Одначе, письменник, якщо він таки письменник (а якраз Портяк ним був), коли й не живе з болем, то принаймні раз-по-раз має з ним до діла. Така моя думка.

– Вони не знають всього. Надто просто це, – то вже долучається авторське альтерего, з новели. – Хоча... Хто знає, може, то і є найбільша правда.

З появою соцмереж Портяк створив сторінку у

Facebook. З якогось часу там почали з'являтися різні його замальовки. Це було цікаво, але не більше. Багато хто міг так написати, ось тут справді. Накопичував енергію? Хтозна. Про це теж не питалося. Після смерті Антоніни Євдокимівни наші візити в провулок Чекістів (трохи згадані в книжці «20+1») урвалися й бачилися ми рідше. Згодом, під тиском януковичівських чиновників, довелося Василеві піти і з Музею Шевченка. То була довга й досить неприємна історія. Не знаю нюансів, та й до образу Василя чогось аж такого посутнього вона не додає. Хіба до інших парсун та до загальних віянь часу. До речі, зловив себе на думці, що чи не вперше назвав Портяка на ім'я, та й загалом, тепер згадую, називали його переважно за прізвищем, позаяк Василів серед пишучої братії багато, можна й заплутатися в тій василистості, а Портяк один. Навіть – одён.

Якось він мені подзвонив.

– Оце читаю твій «Хрещатик-Плаза». Розкошую в тексті.

Мені трішки збилося дихання. Оцінка Портяка важила багато. Тим більше, про роман, від якого воліли чимскоріш відсахуватися. Та й так прямо він раніше не висловлювався. Словомір, всилений в нього, відважував слова дуже ощадливо, я вже писав.

Під фінал розмови Портяк згадав про кимось зініційоване звернення на підтримку керівництва музею і

попросив підписати. Листа я підписав. Потім під тим листом бачив багато прізвищ. Нічого то не дало. Замість Наталки Клименко, а потім і Портяка на музейному горизонті зазеленіли підпухлі очі сина Стуса. Раніше він належав ніби-то до кола Портякових шанувальників, а то й приятелів, навіть писав якісь рецензії. Це не завадило сісти в директорське крісло, позираючи з-під лоба й сопучи в напружену щітку вусів. Не відаю, якими вже преференціями спокушало те директорування, але трималися конкуруючі сторони за нього вперто. Думаю, в позасвітті поет Стус і кулеметник Білінчук могли переглянутися й стенути плечима. Довго мене дряпав сумнів, чи не йшли в одному пакеті портяківські похвали «Хрещатику...» і прохання щодо підпису, але розвіялось. У Портякові, крім словоміра, таки тюкав ще й правдомір, нечутний але добре відчутній. Збій міг дати й він, усі люди, але навряд, щоб із такого приводу. Про деякі інші тексти він у подальшому відгукувався високо, цього моєму марнославству вистачало цілком.

Значно більшою загадкою лишилася інша історія. Темна таїна.

Напередодні президентських виборів, навесні 2004-го року, сидів собі Портяк біля пам'ятника Леніну, навпроти Бессарабки. Чекав Наталку, в нього з нею було багато справ, кутив. Точно кутив, бо двоє незнайомців, що вигулькнули як з-під землі, попросили припалити. Класика: коротко стрижені, в шкірянках, міцні.

Запальничка, за якою Портяк сягнув до кишені, їм і дарма не треба була. Потрібен був Портяк. І скутість його ж рук. Удари в голову й корпус полетіли миттєво. Попри гострий біль у боці, Василь устиг збити з ніг одного з нападників. Незнайомці зникли так же стрімко, як і з'явилися. Василь дійшов до аптеки і лише там, розгледівшись, зрозумів, що трапилось. Пізніше, коли я, сидячи за столом у квартирі Антоніни Євдокимівни, при фрїтатто й «мімозах», і маринованому сомові, питаю, чи справді, як казали знаючі люди, від самого пам'ятника Леніну він ішов з ножакою між лопаток – «о-от такий!» – навіть показували розмір, а зайшовши до аптеки, впав – він посміювався. Ніхто нікуди не падав, ножі не стирчали. Було трохи крові й акуратний отвір у боці, а невдовзі накотив біль, глибокий, із самого нутра, і стало зле. Портяка забрала швидка. Згодом, у процесі операції з'ясувалося, що удар було завдано швайкою, через те й кров не була рясною, а швайку ту зі знанням справи ще й повернули в рані.

– Знайомі хлопці-хірурги, судячи з деталей, казали: тебе приходили убивати, – переповідав Портяк, Наталчина спина відбивалася в люстрі на стіні, а розширені очі й ніздрі темніли анфас, при Портяковому профілі.

Конфліктів, за які можна було б убити, він не мав. Як і боргів. Політикою чи, тим більше, бізнесом не займався, видним громадським активістом не був. У передвиборчі хитросплетіння не задіяний. Безперечно, це був дзвінок.

Але з якого боку й приводу він пролунав, Портяк гадки не мав. Та й надто не заморочувався. Жодних змін – страху, чи хоча б невпевненості, цілком зрозумілої за таких обставин, у ньому не прочитувалося. Такий, як завжди. Таким і лишався. Час вносив корективи, але це неunikнено для всіх. Під схилок років роздобрів, сунув по життю тугим кáдібцем, маяв широкоголошістю й джинсовістю навипуск. Пожовклі вуса додали в сивині й розмірах, внісши в образ моржової поважності. Вуса розсувалися посмішкою, сміятися він став частіше. Попри суворість, часто-густо напускну, був Портяк чоловіком приятним. Та й почуттям гумору не обділений. Це здавна прояснилося.

Наприкінці лютого 2019 мені подзвонила Наталка Клименко і, схлипуючи, повідомила, що Портяк із запаленням легенів лежить у фастівській лікарні. Стан критичний, транспортувати до Києва змоги не було. Рівно за рік перед тим він приходив на Хрещатик, до мене на радіопрограму. Трішки запізнювався, я нервував, але Портяк таки встиг на ефір.

– Я – чоловік твердий. Сказав буду – значить, буду, – дихнув легким амбре, темніючи курткою з сутінкового фойє. Зима була, кажу ж. Подарував після ефіру книжку з автографом (хтось її потім у мене поцупив). Рік звідтоді минув і я планував знову зустрітися для розмови. Не вийшло. За якийсь час після Наталчиного дзвінка Портякові покращало, почав розпізнавати

рідних і навіть говорити, як повідомила донька Аліса. Чи не наступного дня Портяк помер. Відхід був таким обвальним, що в повітрі, здавалося, димів провал, принаймні щойно в думці заходило про Портяка.

На суботньому ярмарку, вони на Троєщині по суботах, я, забувши про болі в боці, напризволявся калганівки і бік зовсім сказився, тож на поминках у неділю довелося цідити мінералку й перебирати стравами, дратуючись на себе і, можливо, дражливлячи сусідів по столу. Людей було багато. Безліч сторін Портякового життя лишалися для мене недовідомими. Зрештою, Портяк для кожного, хто з ним знався, свій. У мене – теж.

Не пам'ятаю, чи ще тоді, з поминальних гутірок, чи вже з пізніших зринула раптом конспірологічна версія Портякової смерті. Портяка, як виходило, отруїли. Випадкове кафе, така ж компанія, що припросила до столу. Відтак, напівпритомного знайшла знайома десь у середмісті. Потому лікарня, з якої вже не вийшов. Продовжив відходом парад конспірологій, куди згрібають багатьох – і Діденка, й Затуливітра, й Гудзя, й Ульяненка, і ще, й ще – гамузом, і всіх у «жертви режиму». Першопочатковий діагноз із запаленням легень отруйна версія, так розумію, чи то скасовувала, чи допускала, як паралельний. Не скасовуються подив і простенькі питання. Ну, хоча б одне. А нащо б то Портяку пити з незнайомцями? Аж таких проблем із алкоголем він не мав. Чарки не цурався, так, навіть

говорив про це, але ж зовсім в інших обставинах. У пам'яті сценка в стилізованій «колибі» в Ворохті. Або під Чорного горою у Виноградові. Не суть. Головне, що перед Портяком стоїть добра «порція» з горілкою.

– Будеш?

– Я не люблю горілку, Василю, – відказую. – Більше сухе червоне.

– А я віскі. Горілку теж не люблю.

– А мені коньяк смакує.

– Я за ром. Можна і з чаєм, як Шевченко.

– Дядьки, самогон же – чудовезна штука. Гарнюня!

Товариство – Шкурган, Баран, Горват, два Сашки – Медко й Косенко навперебій оголошують персональний алко-репертуар.

– Ади... Он як, – Портяк озирає всіх з-під іронічних, кілочками, брів.

– Н-ну, не любіть. А я... А я – люблю! – і з незворушним видом перехиляє «порцію». Під вибух реготу.

Навздогін версії про отруєння не забарилося й

припущення про напад у скверику навпроти Бессарабки. Запізніла розгадка. Мовляв, недремне око цацапських спецслужб ніколи не випускало з фокусу уваги таких людей, як Портяк. І за слушної нагоди нищили. От, приспів і Портяків час. Твердження це належить шанованому чоловіку, митцеві, Портяковому другу, а переповідав і «на 50% підтримував» поет, не менш поважний, і друг також близький. Тому так: сприймаю версію, як абсурдну, але від суперечки утримаюсь. Маю інший здогад, заснований на випадку й зблиску інтуїції. Втім, на відміну від факту, змістова цінність здогаду є такою собі, тому й сенсу його наводити чи тут, чи де інде нема ніякого.

Фактом є те, що весною 2019 року письменник і кіносценарист Василь Портяк помер на 67 році життя. Сірів знайомим вусом із труни, а над ним ворохобились прапори й чорнильні хмари березня. Один із прапорів тримав гінкий військовий у камуфляжі, Портяків племінник, що прибув із фронту на Сході. Міфи закільцьовувалися з явою. «...ашому батальйоні!.. З нашим батальйоном!.. – над стовпищем голів летіли слова чергової промовиці, дівчини-госпітальєрки, аж виляски йшли од цвин-тар-них плит. «Наш ба-таль-йон-н-н!» Я ще осміхнувся подумки на частоту відлунь, але й тоді, йдучи з Романом Ковалем до машини, осмикнувся, і тепер, при згадці – тим більше. Дівчина виявилася насправду героїською, ще й поетка талановита, а в згадуваний батальйон під час

повномасштабної війни з кацапами пішов і Портяків син, Орест, узявши собі дідове псевдо «Сибіряк». Рветься на війну Портяків онук. Воюють племінники. «Був той хлопчище в Польщі, добре став на гроші, – казала мені про одного з них пані Марія. – Але все кинув, замельдувався до війська. А ще один – три рази ранений». Десь у цьому місці метафоричний ланцюг збрязкує ланками, прикликаючи пасаж про зв'язок і сув'язь, але й без цього все зрозуміло. Та й, як пишуть у таких випадках – то вже інша історія.

Востаннє я бачив Портяка під час зустрічі на радіо, про що вже згадував (думаю, то було його загалом останнє інтерв'ю, хоча можу помилятися). Але частіше згадується Портяк інший. Той, що трохи напідпитку, розвітавшись у Ворохті на автостанції, зсунувши дорожню сумку за спину, а волосся розпустивши по джинсових плечах, йде, обважнілий, але ще міцний, іде кудись у напрямку свого Кривополя. «Через гору», як сказав, махнувши рукою. Я дивився йому вслід, а по джинсовій постаті, що даленіла, перегукуючись блакиттю з обрисом гори, по вибіленій сонцем трасі, по небу в хмарах бігли уявні титри, під цимбальний, такий же уявний, передзвін, обіцяючи недоказаність історії, дражнячись нездійсненністю. Чомусь так.